

Zasad' strom aneb výchova k ochraně životního prostředí v Ugandě

Kateřina Karásková 1.10.2010

„33 milionů Ugand'anů, 33 milionů stromů. Já i ty, každý z nás zasadí strom.“ Ugandský prezident Yoweri Museveni vyzval tímto sloganem obyvatele své země k zodpovědnosti vůči životnímu prostředí.

Člen správní rady školy Daniel Bidandi sází mangovník.

Základní škola sv. Jana Nepomuckého v Kitule splnila tento úkol na více než 300 procent . Během měsíce září zasadili žáci, učitelé, kuchaři, hlídači, členové správní rady a mnoho dalších kolem školy 707 nejrůznějších druhů stromů. Sto sazenic jehličnanů věnoval škole pracovník Arcidiecézní charity Praha, Moses Kalanda, zbytek byl nakoupen ředitelem školy Juliem Okirorem v *National Tree Seed centre* (Národním centru pro pěstování stromů).

Sázely se stromy ovocné - pomerančovníky, mangovníky a papáji, ale také jehličnany, eukalypty, které mají tvrdé extrémně trvanlivé dřevo a léčivé aromatické listy, neem, ze kterého se získává léčivý nimbový olej, unikátní dešťníkový strom, který skutečně vypadá jako obrovský dešťník a poskytuje příjemný stín, domorodý strom musizi, který se využívá k výrobě nábytku, a mnoho dalších.

Nešetrné odlesňování Ugandy

Dřevo je nezbytnou součástí každodenního života obyvatel Ugandy. Používá se jako palivo na vaření, pálí se z něj dřevěné uhlí, používá se na pálení cihel, ve stavebnictví či na výrobu nábytku.

Sběr dřeva na podpal mají na starosti především ženy a děti.

Dřevo bylo od pradávna bráno jako samozřejmý přírodní zdroj, který je zdarma a jehož zásoby jsou nevyčerpatelné. Rozlehlé zalesněné oblasti byly proto vykáceny aniž by se myslelo na vysazování nových stromů pro další generace. Podle údajů ugandského Ministerstva vody a životního prostředí ztratila země během patnácti let od roku 1990 do roku 2005 27 procent lesního porostu, v některých regionech je toto číslo ještě mnohonásobně vyšší.

„V minulosti fungoval systém přirozené regulace životního prostředí založený na pradávných znalostech místních obyvatel. Stromy, které dlouho rostly se například nesměly kácet. Považovalo se to za špatné znamení,“ vysvětluje Moses Kalanda, který je členem komunitní organizace *Concern for Future Sustainable Development* (Zájem o udržitelný rozvoj v budoucnosti).

Problém je především v tom, že dnes se šestkrát tolik lidí než kolik jich bylo v Ugandě před šedesáti lety, pokouší přežít na ztenčených přírodních zdrojích. Pokud bude růst populace pokračovat stejným tempem, bude v roce 2030 Ugandčanů dvakrát tolik než dnes a v roce 2050 pak dosáhne počet obyvatel až 130 milionů. Tlak na omezené přírodní zdroje jako je voda nebo dřevo bude enormní. Již nyní se lesy mýtí hlavně proto, aby uvolnily prostor pro nové osady, pastviny a pole.

Růst populace a rychle pokračující odlesňování je velmi znepokojující i proto, že 96 procent ugandských domácností používá na vaření dřevo či dřevěné uhlí. Trend závislosti na dřevě jako zdroji energie se předvídá i do budoucna. Pokud se současná situace neumění, bude Uganda nucena dovážet palivové dřevo již v roce 2020.

Následky odlesňování se již naneštěstí začínají projevovat. Některé oblasti Ugandy postihují záplavy či erozí půdy způsobené sesuvy půdy. Období dešťů a sucha, jež se dříve střídala s ukázkovou pravidelností, jsou nyní naprosto nepředvídatelná, což ovlivňuje množství a kvalitu úrody.

Nedostatek dřeva se v budoucnu promítne prakticky do všech oblastí života. Ovlivněno bude zemědělství, chov dobytka, vodní zdroje, energetika, zdravotnictví, turistika, průmysl a v důsledku toho i celková ekonomika země.

Dřevěné uhlí se pálí ze dřeva za použití dalšího dřeva.

Dřevo se používá i k pálení cihel.

V Kitule se dřevem plýtvá

„Dřeva je zatím v Kitule a okolí dost, ale velmi brzy bude drahé a vzácné. Mnoho velkých a cenných stromů bylo totiž vyvráceno z kořenů během hurikánu, který naši oblast postihl v dubnu tohoto roku,“ vysvětluje ředitel školy Julius Okiror a dodává: „přesto naši sousedé zatím žádné nové stromy nesázejí“.

Hlavní výtěžné aktivity obyvatel Kituly a okolí zahrnují prodej surového dřeva, pálení a prodej dřevěného uhlí, které se prodává ve velkém hlavně do větších měst a výroba pálených cihel z velmi kvalitní místní hlíny, které se nejen používají na stavby v okolí, ale vyváží se i do dalších oblastí Ugandy.

„Lidé v naší oblasti dřevem strašně plýtvají. Vaří na otevřených ohništích. Naše škola používá úsporná kamna. Ušetříme až 50 procent palivového dřeva, jídlo se navíc uvaří rychleji a paní kuchařka se nedusí v kouři“, vypočítává výhody úsporných kamen, na které si Ugandani teprve velmi pomalu začínají zvykat, ředitel školy.

Úsporná kamna ušetří až 50 procent dřeva

Velmi populární sigiri (železná kamínka na dřevěné uhlí)

Tradiční ohniště ze tří kamenů

Průzkumy ukazují, že 72 procent ugandských domácností vaří na tradičních ohništích vytvořených ze tří kamenů. Dalších 15 procent používá tzv. sigiri (tradiční železná kamínka na dřevěné uhlí) a pouze 9 procent využívá vylepšená úsporná kamna na dřevo či dřevěné uhlí.

Zbytek vaří na elektřině, plynu anebo využívá solární energii. Ačkoliv vláda a některé organizace propagují k životnímu prostředí šetrné technologie, intervence jsou stále nedostačující a na přehnanou konzumaci dřeva nemají prakticky žádný vliv.

Moses Kalanda v centru pro pěstování stromu v Nyenze.

I stromy mohou vydělávat

Moses Kalanda daroval škole 100 sazenic jehličnanů z vlastní lesní školky. Bydlí ve vesnici Nyenga, která se nachází na okraji přírodní rezervace deštného pralesa o rozloze 31,293 hektarů Mabira forest.

“Od roku 2002 jsem byl školen v ochraně životního prostředí a komunitním rozvoji, který nabízí lidem žijícím na okraji přírodní rezervace Mabira forest alternativy k získávání obživy z lesních zdrojů“, svěřuje se

Moses se svojí vlastní zkušeností s vládní iniciativou, která povzbuzuje komunity žijící na okraji přírodní rezervace ke spolupráci ve správě pralesa a k aktivnímu zapojení se do jeho ochrany.

Díky tomu nyní obyvatelé Nyengy chovají včely, pěstují ovocné stromy, vyrábějí rukodělné výrobky, opravují silnice a začali se také zajímat o ekoturistiku. Mají také, na základě povolení, stále přístup k lesním zdrojům.“ Já sám mám doma úsporná kamna na dřevo a nasázených tři sta nejrůznějších druhů stromů,“ chlubí se Moses.

Další chvályhodnou aktivitou je projekt *Sawlog Production Grant Scheme* financovaný Evropskou unií. Poskytuje finanční a technickou podporu v zakládání plantáží stromů. Soukromí investoři mají možnost vydělat 600 tisíc ugandských šilingů (zhruba 300 dolarů) za hektar stromů dva roky po jejich nasazení za předpokladu, že dodrží předepsané standardy.

Soukromníci mají také možnost získat od státu licenci na pozemek v lesní rezervaci za podmínky, že na něm zasázejí stromy.

O dobré spolupráci s *National Forest Authority* (Národní správa lesů) vypráví ředitel školy Okiror: „Než jsem stromy do školy nakoupil, poradil jsem se s paní z kanceláře životního prostředí distriktu Mukono. Ta mě odkázala právě na Národní správu lesů, kde jsem se toho o stromech spoustu naučil. Vysvětlili mi, jaké vlastnosti ten který strom má, kam se nejlépe hodí, jak se o něj starat a jaký z něj budeme mít užitek. Některé stromy jako třeba alkelie, ačkoliv nejsou v Ugandě příliš známé, mají velmi kvalitní dřevo a budou mít obrovskou cenu v budoucnu. Vydělečné budou i další stromy, které mají tvrdé dřevo, například eukalyptus, jehličnany či musizi.“

Někteří lidé již začínají pomalu chápat sázení stromů jako investici do budoucna, která jim přinese příjem. Ze sázení stromů bude jednou těžit celá společnost. Dostatek dřeva povede k růstu mnoha odvětví jako je zemědělství, vodní energie, stavebnictví či turistika. Podpoří ekonomický růst a vytvoří mnoho pracovních příležitostí.

Ředitel školy Julius Okiror vysvětluje kam nejlépe zasadit ten který strom a jaký z něj bude mít škola užitek.

Výchova k ochraně životního prostředí

Podle ředitele školy pana Okirora stromy školy poskytnou stín, ochrání ji proti silným větrům a budou zkrášlovat její okolí. Ředitel pokračuje v dlouhém výčtu výhod: „stromy nám poslouží jako rezerva palivového dřeva do budoucna. Kromě toho třeba takový eukalyptus, který doroste už za tři roky budeme moci prodávat stavebním firmám. Některé stromy mají navíc i léčivé účinky, neem například odhání komáry a pomůže tím snížit výskyt malárie na naší škole.“

Ovocné stromy jako jsou manga, pomeranče a papáji jsou výživné a mají spoustu vitamínů.“

Ochrana životního prostředí je také součástí učebních osnov na naší základní škole. „Pokud pokácíš jeden strom, musíš vysadit dalších pět“, stojí psáno v učebnici pro třetí třídu. „Naše děti již teď znají cenu stromů. Sázeli je, zalévají je a učí se o nich. Do budoucna bychom chtěli získávat z našich stromů semena, vypěstovat sazenice a rozdávat je dětem, jejich rodičům i dalším členům komunity, aby je sázely kolem svých domů a vesnic.“ představuje svůj plán pan ředitel. „Děti budou také moci díky pěstování ovocných stromů přispívat do rodinného rozpočtu. Zasadí strom a za pár let, až budou končit základní školu, mohou prodávat jeho ovoce.“

Škola chce jít příkladem celé komunitě i ostatním školám. Chce je informovat o výhodách, které stromy pro společnost mají a povzbuzovat je v jejich sázení.

Bude nová generace novou nadějí pro ugandské životní prostředí?